

СТРУКТУРА НА ЛИТЕРАТУРНОНАУЧНОТО СЪЧИНЕНИЕ

Литературнонаучното съчинение е разсъждение на литературна тема. За него са характерни чертите на научния стил - научни термини, точност и логичност на изказа, но така също и някои изразни средства на художествения стил - главно сравнения, ярки епитети, метафори и др. Това е така, защото научният подход се съчетава с експресивния речев изказ, породен от емоционалното въздействие на художествената творба.

Литературнонаучното съчинение се състои от три основни части:

- увод
- изложение (главна част)
- заключение

Уводът въвежда в темата.

В изложението се разработва конкретно темата.

Заключението съдържа изводи, произтичащи от разработената тема.

Изложението представлява доказателство по темата, което има характера на система от умозаклучения. Елементи на умозаклучението са: тезата, аргументите (доводите), примерите, цитатите, изводът. Обикновено изложението се състои от няколко умозаклучения. Една подтема (микротема) от общата тема на съчинението се разгръща в умозаклучение и представлява компонент на изложението. Аргументите могат да бъдат различни по вид: факти от съдържанието на творбата или от творчеството на писателя, факти от биографията му, теоретико-литературни определения, доказани в литературната наука положения, собствени съждения, изказвания на научни авторитети.

От Аристотел до наше време съждението се схваща като изказване, в което се утвърждава или отрича нещо за нещо. Умозаклучението се изгражда от съждения. Но не може да има съждение и умозаклучение без понятия. В края на краищата съставките и на съжденията, и на умозаклученията са понятия. Обикновено съждението се изразява с отделно изречение. Умозаклучението е една основна форма на нашите мисли, при която, от дадени няколко съждения се образува ново съждение въз основа на определени логически правила.

Така се получава йерархичната структура на доказателството върху всяка литературна тема. Към нея се формулира теза, някакво твърдение, което пишещият се стреми да обоснове чрез логическо разсъждение. Самото доказателство-разсъждение включва няколко умозаклучения, всяко от които изяснява определена подтеза-аспект от главната теза или нейна конкретизация. От своя страна пък, отделните умозаклучения се състоят от съответните съждения. Конкретното съждение се изгражда от понятия. Зададената тема се декомпозира на подтези (микротем), които се разглеждат в отделните умозаклучения. Какъв ще бъде броят на умозаклученията зависи от формулировката на главната теза, от обема на литературния материал, както и от целта на автора. Всяко умозаклучение задължително се оформя графично като отделен абзац. Нека да разгледаме следното умозаклучение от статия на Милена Цанева: „Този своеобразен култ към поетичната лудост на бунтарите, революционерите, „лудите глави“ е специфична черта на епохата. Неговите корени можем да открием още в езика на народната песен, където в съчетания като „лудо младо“ понятието „луд“ се свързва с представите за младостта и жизнеността, за поезията на живота. Неговото пряко обяснение можем да видим още в гневния стих на Ботев „Свестните у нас считат за луди“. По сполучливия израз на Ефрем Каранфилов, Захари Стоянов откри и назова „лудите глави“ по такъв начин, сякаш им даде благородническа титла в нашата литература.

Както виждаме, в създаването на това специфично ореолно значение на понятието лудост участва и вдъхновеното перо на Иван Вазов.”

Първото изречение от цитирания текст съставя подтезата, а останалите са аргументи-факти от литературното творчество на трима автори: Христо Ботев, Захари Стоянов и Иван Вазов. Едното от тези съждения е позоваване на научен авторитет (Ефрем

Каранфилов). Интересни са метафоричните епитети „гневния“ и „вдъхновеното“, които внасят елемент на художественост в стила на литературно-научното съчинение.

В методическата литература са утвърдени четири основни критерия за оценка на литературно научно съчинение:

1. Целенасоченост. Този критерий показва в каква степен разсъждението е подчинено на поставената тема. Практически това означава главната тема да бъде добре декомпозирана на подтеми (микротеми), респективно главната теза - на подтези,

2. Научност. Дали темата е изяснена изчерпателно и аргументирано. Разгърнати ли са задълбочени умозаклучения по съответните подтеми. Подбрани ли са подходящи аргументи, примери, цитати, формулирани ли са логично издържани изводи.

3. Композиция. Добре ли е структурирано съчинението според характера на темата. Има ли логическа последователност, съразмерност и логически преходи между умозаклученията.

4. Стилно-езикова култура. Спазено ли е стилното своеобразие на литературно-научното съчинение. Езикът точен и ясен ли е. Проявено ли е умение да се използват най-подходящите синоними, разнообразни изречения и да се избягват повторенията. Овладени ли са книжовните норми за правописа и пунктуацията.

За да се напише качествено литературно-научно съчинение, трябва добре да се познава спецификата на този жанр, да са усвоени солидни знания. Нужно е да се придобие и известен опит. По-надолу предлагаме тренировъчни упражнения за по-задълбоченото вникване на учениците в същността на литературно-научното съчинение.

УПРАЖНЕНИЯ:

УПРАЖНЕНИЕ 1

В следното умозаклучение посочете съставлящите го елементи: подтеза, аргументи, примери, цитати, извод.

Коя е микротемата?

Какво е глаголното време?

Открийте специфичните литературни термини.

„За разлика от него (Хаджи Димитър - бел. моя - И. С.) поп Андрей приема грандиозни очертания, без да накърнява реалността на ситуацията. Тук художествената условност действува по-скрито, по-замаскирано. В „огромността“ на героя запазва своя дял и естествената мотивировка. Поп Андрей е заснет сякаш отдолу нагоре, от гледната точка на стоящите под него, изправен в цял ръст на „пиедестала“ бесилото. Това раздвоява и усложнява значението на хиперболата огромен. По-нататък е спомената думата гранит - „Спокоен като гранит“. В този пряк контекст гранит носи своето непряко значение за образно означаване на душевната твърдост. Но гранитът е материал, от който се правят паметници. А това не може да остане без последствия в съседство с „огромен, изправен в целий си ръст“, в по-широкия контекст, в който се гради образът, в обобщено-символното моделиране на ситуацията. Смисълът отново се раздвоява - гранитът активизира своето пряко, материално-веществено значение и отново скрито, замаскирано придава реално значение на наглед неоправдано подхвърлената от нас дума „пиедестал“, придава на образа размерите и функциите на монумент!“

УПРАЖНЕНИЕ 2

Съставете умозаклучение върху микротемата за модерния подход на Пенчо Славейков при пресъздаването на българския битово-психологически свят в поемите „Ралица“ и „Бойко“, като използвате следните съждения-факти:

Типичното за българката, изработвано и насаждано от столетия, е чувствителността, търпението и великодушието. Модерен проблем в европейската литература от края на XIX век е отношението „любов-престъпление“. Поетът претворява живота на обик-новени хора от народа през призмата на модерната литературна естетика. Героините (Ралица и Райка) са млади жени с горчива участ поради несподелена или

кратковременна любов. Те изживяват покрусата и самота, страдат по неосъществено щастие. По природа са жизнерадостни, силни и винаги изпълнени с надежда, но свършват трагично (Райка) или живеят мъчително, обзети от незатихваща тъга (Ралица). Драмата на героите е породена от сляпата фаталност, която властва над хорските съдбини. Силен двигател на тяхното поведение са неудържимите страсти. Гласът на сърцето не може да бъде заглушен. Оставил се на неговата стихия, Бойко се превръща в грешник, причинява нещастие и на своите най-близки същества. Той безразсъдно повлича в пропастта преданата, мълчалива, любяща и покорна Райка, У Бойко настъпва нравствено-психологически прелом. Злочестата съдба е по-милостива към Ралица - тя има до себе си малката рожба. В очите на младенеца тя вижда очите на любимия съпруг. Бойко и Стоичко стават престъпници не от користни цели, а защото не следват повелите на разумния живот. Те са изцяло обладани от фаталната власт на страстта.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА:

- Каранфилов, Е. Най-българското време. С., 1976, 193.
- Цанева, М. За три ключови думи в поетичния език на Вазов. Пламък, 1987, 6, с. 122-127. Автори, творби, проблеми. С., 1990, с. 234-243.
- Коларов, Р. Структура на идейно-художествения свят в поемата на Гео Милев. Българската литературна критика за Гео Милев. С., 1985, с. 333.